

Дервянко Б.В.

завідувач кафедри господарського та екологічного права
Донецького юридичного інституту МВС України, к.ю.н., доцент

ПИТАННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

Для ефективного господарювання навчальні заклади (далі – НЗ) повинні мати достатню фінансову основу. За рахунок фінансових ресурсів НЗ формується майнова основа НЗ, здійснюються різні виплати працівникам, забезпечення стипендіями студентів, реалізуються різноманітні інноваційні та дослідницькі проекти тощо. А.О. Монаєнком наводиться ряд соціально-економічних завдань, що вирішуються за допомогою здійснення фінансової діяльності ВНЗ: збереження духовної культури й інтелектуального потенціалу суспільства; підтримка на належному рівні навчальної діяльності, якості підготовки фахівців і проведення наукових досліджень; підтримка стабільності кадрів професорсько-викладацького складу ВНЗ; соціальний захист професорсько-викладацького складу та студентів; розвиток матеріально-технічної бази та соціальної інфраструктури ВНЗ [1, с. 32]. Проте фінансова основа господарювання НЗ та ВНЗ зокрема на сучасному етапі розвитку українського суспільства залишається достатньо слабкою. Це є однією із головних причин слабкості майнової основи господарювання НЗ, недостатньо ефективної реалізації науково-дослідних проектів, підготовки недостатньо якісних фахівців тощо. На прикладі НЗ системи МВС наявність такої складної ситуації підтверджує Г.О. Пономаренко, яка вказує, що законодавчі та підзаконні НПА підвищують вимоги до підготовки персоналу ОВС, а держава не в змозі належним чином забезпечити ОВС необхідними матеріально-технічними, фінансовими та іншими засобами для ефективного виконання правоохоронних завдань [2, с. 10]. Недостатньо фінансується і професійно-технічна освіта. Щорічні планові бюджетні призначення не перевищують 25 – 30% від потреб НЗ у фінансових асигнуваннях [3, с. 114]. Ще гірша ситуація із фінансуванням шкільних НЗ, особливо у сільській місцевості. Як вказує Н. Біденко за період з 1996 по 2000 рік дещо скоротилася кількість загальноосвітніх НЗ, що мали

кабінети фізики (вони потребували спеціального обладнання), збільшилася кількість НЗ, які мали кабінети біології, української мови та літератури, іноземних мов (які спеціального обладнання не потребували). Кабінетами основ інформатики та обчислювальної техніки у містах було обладнано лише до 60,9% загальноосвітніх НЗ, а в сільській місцевості спостерігалось зменшення кількості таких НЗ [4, с. 221]. Серйозного поліпшення не відбулося і до сьогодні.

Така ситуація виглядає загрозливо. Тільки країна, що не планує свого майбутнього, може фінансувати сферу освіти за залишковим принципом. Можна навести яскравий приклад із фінансування польською та радянською владою сфери освіти у Західній Україні на рубежі 1930-х та 1940-х років: «На справу народної освіти радянська влада асигнувала величезні кошти. Так, за бюджетом, затвердженим IV сесією ВР УРСР, на 1940 рік на соціально-культурні заходи у західних областях республіки було виділено 750,9 млн. крб., з них на народну освіту – 546,8 млн. крб. Показовим для порівняння є такі дані: За Польщі витрати на народну освіту у Львівському воєводстві становили 0,7 %, а в 1940 році радянська влада на потреби освіти виділила 70,6 % загального бюджету Львівської області» [5; 6, с. 10]. З цього прикладу видно, що польська влада кінця 1930-х років скоріше за все не розраховувала залишатися у Західній Україні, чому й майже не фінансувала сферу освіти у ній. У цьому зв'язку тим більш незрозумілою стає позиція сучасної української влади, яка недостатньо коштів витрачає на фінансування сфери освіти.

Є.А. Огаренко виголошує на зразок лозунгу, що фінансове забезпечення української системи вищої освіти має перейти з режиму «виживання» в режим «розвитку», від бюджетного утримання – до режиму інвестування в освітню галузь. Уряду потрібно розробити і закріпити на законодавчому рівні програму фінансово-економічного оновлення освіти в контексті європейського вибору, що припускало б збільшення фінансового ресурсу системи освіти, як за рахунок бюджету, так і за рахунок залучення позабюджетних коштів. Потрібно досягти такого рівня фінансування, який забезпечує не тільки поточне функціонування, але і гарантує випереджаючий розвиток освітньої системи. Ця програма має

передбачати істотне розширення взаємостосунків ВНЗ з виробництвом [7, с. 68]. Із наведеним безумовно слід погодитися. І до режиму «розвитку» необхідно переходити, і програма фінансово-економічного оновлення освіти на сьогодні українським НЗ не завадить, і досягти такого рівня фінансування, який гарантує випереджаючий розвиток освітньої системи, також необхідно. Проте саме погодження із наявними проблемами у сфері освіти їх не вирішить. Тому наведені декларації потребують свого подальшого розгляду та, як мінімум, уточнення у бік нормативної та практичної реалізації.

Р.В. Шаповал також пропонує напрями вдосконалення фінансування НЗ. Його пропозиції мають певну конкретику. На його думку формули фінансування освіти повинні базуватися на новаторських принципах, консолідованій участі різних джерел фінансування – від громадських (державний і місцевий бюджет), приватних, комерційних (банківські позики) до міжнародних організацій і фондів. Автономія ВНЗ розвивається повільно і, фактично, є суто формальною [8, с. 216-217]. На користь автономії ВНЗ висловлюється М.Н. Курко, який зазначає, що автономія ВНЗ дозволяє йому, визначати зміст освіти, плани прийому студентів, аспірантів, докторантів з урахуванням державного контракту (замовлення) та угод з підприємствами, установами, організаціями, громадянами [9, с. 113]. На думку російського вченого автономія федеральних університетів означає, що кошти на їх фінансування потрапляють з різних джерел. Це кошти бюджетної системи, у т.ч. регіонального рівня; фінансові ресурси майбутніх роботодавців; пожертви. Бюджетні ресурси будуть забезпечувати лише державне замовлення – це контрольні цифри прийому студентів, курсантів, слухачів. Бюджет бере на себе також програми розвитку таких ВНЗ, які будуть затверджуватися засновником ВНЗ [10, с. 115-116]. Тобто названі троє авторів поліпшення фінансування сфери освіти пов'язують із автономією НЗ. При цьому сама автономія вбачається ними у тому, щоб держава брала на себе часткове фінансування діяльності НЗ, а інші фінансові ресурси не забороняла і не заважала здобувати самотужки. Вважаємо, що підвищення автономії ВНЗ поряд із диверсифікацією джерел фінансування НЗ дозволить подолати багато проблем у діяльності НЗ в Україні. Проте робити це

необхідно одночасно із пошуком відповіді на питання про розподіл та співвідношення державного і недержавного фінансування діяльності НЗ.

Перелік використаних джерел:

1. Монаєнко А. Особливості фінансової діяльності вищих навчальних закладів в Україні / А. Монаєнко // Підприємництво, господарство і право. — 2009. — № 7. — С. 31—35.
2. Пономаренко Г.О. Діяльність відомчих вищих навчальних закладів щодо реалізації кадрової політики МВС України / Г.О. Пономаренко // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2009. — Вип. 45. — С. 6—13.
3. Огаренко В.М. Державне управління системою професійно-технічної освіти / В.М. Огаренко // Право та державне управління. — 2010. — № 1. — С. 111—117.
4. Біденко Н. Розвиток загальної середньої освіти в Україні в період незалежності / Н. Біденко // Наукові записки. Серія: Історичні науки. — 2009. — Вип. 12. — С. 213-225. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz_i/Ist/2009_12/statty/24.pdf
5. Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917-1967). — К.: Радянська школа, 1967. — 483.
6. Яремчук В.Д. Становлення та розвиток радянської освітньої політики на західноукраїнських землях у 1939-1940 р.р. / В.Д. Яремчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. — 2010. — № 3. — С. 3—12.
7. Огаренко Є.А. Удосконалення нормативно-правової бази регулювання сфери вищої освіти в Україні / Є.А. Огаренко // Наше право. — 2009. — № 3. — С. 65—71.
8. Шаповал Р.В. Система органів державного управління у галузі освіти України / Р.В. Шаповал // Вісник ХНУВС. — 2011. — № 1 (52). — С. 211—221.
9. Курко М.Н. Особливості утворення навчальних закладів усіх типів і рівнів акредитації в Україні / М.Н. Курко // Право і суспільство. — 2010. — № 5. — С. 110—114.
10. Комиссарова Е.Г. Стратегия развития российского законодательства о высшей школе / Е.Г. Комиссарова // Юридическая наука и правоохранительная практика. — 2011. — № 1(15). — С. 112—118.

Деревянко, Б.В. Питання фінансового забезпечення навчальних закладів в Україні [Текст] / Б.В. Деревянко // Актуальні проблеми юридичної науки очима молодих вчених : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції : у 2-х ч., (24 лютого 2012 р.). - Донецьк : Кальміус, 2012. - Ч. I. - С. 9-11.